

МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕНЬ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

ТЕМА 1

СУТНІСТЬ І ФУНКЦІЇ ДОСЛІДЖЕНЬ В ПРАКТИЦІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

ЗМІСТ

Зміст.....	1
Сутність прикладного локального дослідження в практиці соціальної роботи.....	2
Об'єкт та предмет дослідження в практиці соціальної роботи.....	4
Завдання, що вирішує проведення прикладних локальних досліджень в практиці соціальної роботи.....	5
Специфічні особливості прикладного локального дослідження в практиці соціальної роботи.....	6
Методи досліджень в практиці соціальної роботи.....	8

Умовні позначення:

Визначення понять

Пояснення

Приклад

Сутність прикладного локального дослідження в практиці соціальної роботи.

Дослідження в практиці соціальної роботи – прикладні локальні наукові дослідження, що проводяться соціальними агенціями з метою інформаційного і науково-методичного забезпечення своєї практичної діяльності.

Прикладні дослідження – дослідження, спрямовані на вивчення актуальних проблем практичної діяльності, результати яких безпосередньо застосовуються в практиці. На відміну від прикладних досліджень **фундаментальні дослідження** спрямовані на розкриття загальних наукових проблем, вирішення методологічних питань певної галузі знань, що необхідні для розвитку науки, проте безпосередньо не впливають на практичну діяльність

Локальні дослідження - дослідження, що проводяться в на рівні окремої громади (територіальної спільноти, організації). На відміну від них глобальні дослідження охоплюють весь світ, міжнародні - декілька країн, національні - одну країну, регіональні - частину країни, одну або декілька адміністративних одиниць

Соціальні агенції – державні, приватні і громадські установи й організації, а також структурні підрозділи інших організацій, що надають соціальні послуги та проводять профілактику соціальних проблем і негативних соціальних явищ. До соціальних агенцій в Україні можна віднести центри соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді, територіальні центри соціального обслуговування за місцем проживання, управління та відділи соціального захисту районних державних адміністрацій, управління і відділи у справах сім'ї і молоді, служби зайнятості, психологічні служби навчальних закладів, приватні і громадські організації, що надають послуги соціально-побутового, педагогічного, психологічного, реабілітаційного, інформаційного характеру особам та сім'ям, які опинились у складних життєвих обставинах

В практичній діяльності соціальних агенцій локальні наукові дослідження застосовуються при розробці соціальних проектів, програм і планів роботи агенцій; оцінці проблем і потреб користувачів соціальних послуг, апробації методик профілактичної роботи та надання соціальних послуг; моніторингу і оцінці ефективності діяльності соціальних агенцій.

Працівники соціальних служб та громадських організацій, що надають соціальні послуги, можуть проводити власні дослідження для визначення того, реалізація яких соціальних програм необхідна для громади, в якій вони працюють, які проблеми громади носять особливо гострий характер, які соціальні групи (категорії населення) в громаді потребують їх послуг, яка допомога їм необхідна.

При розробці і впровадженні профілактичних програм соціальні агенції досліджують чинники соціальних проблем і негативних явищ, виявляють специфічні умови життєдіяльності громади, що породжують проблеми та сприяють їх загостренню, особливості поглядів та поведінки жителів громади, що роблять їх вразливими щодо проблем і негативних соціальних явищ.

В процесі поточної діяльності соціальних агенцій за допомогою досліджень апробуються та відпрацьовуються конкретні методи і технології надання соціальних послуг та визначається їх ефективність. Важливим також є проведення досліджень, що допомагають оцінити реальні результати роботи агенцій, стан задоволеності потреб користувачів у послугах агенцій та оцінку користувачами діяльності агенцій

Проведення наукових досліджень у практиці соціальної роботи дозволяє соціальним агенціям визначити пріоритети своєї діяльності, наблизити її до потреб жителів громади, в якій вони працюють, покращити якість надання соціальних послуг і оцінити їх ефективність.

Об'єкт та предмет дослідження в практиці соціальної роботи

Об'єктом досліджень в практиці соціальної роботи виступають:

- формування і розвиток соціальних проблем, а також проблем окремих груп населення на локальному рівні;
- соціалізація, соціальна адаптація, реабілітація і ресоціалізація осіб, що опинилися у складних життєвих обставинах, зазнали соціальної дискримінації та виключення;
- діяльність соціальних агенцій спрямована на профілактику соціальних проблем і негативних соціальних явищ та соціальне обслуговування, соціальну реабілітацію і ресоціалізацію різних категорій осіб і сімей, які опинились у складних життєвих обставинах.

Предметом дослідження в практиці соціальної роботи можуть бути:

- Чинники негативних соціальних явищ, соціальних проблем і проблем окремих соціальних груп;
- Проблеми і потреби різних груп населення, зокрема тих, хто опинився у складних життєвих обставинах, перебуває в стані соціальної дезадаптації, зазнав соціальної дискримінації та виключення та отримує послуги в соціальних агенціях;
- умови та чинники ефективності соціальної роботи та застосування соціальними агенціями окремих форм, методів та технологій соціальної роботи на локальному рівні.

Організація, що займається профілактикою ВІЛ серед споживачів ін'єкційних наркотиків, вивчає поведінку і спосіб життя осіб, яким вони надають послуги, з метою виявлення таких їх особливостей, що підвищують ризик інфікування ВІЛ. В такому випадку об'єктом дослідження соціальної агенції виступає поширення ВІЛ серед осіб, які вживають наркотики за допомогою ін'єкцій, а предметом – чинники інфікування ВІЛ, пов'язані із способом життя споживачів ін'єкційних наркотиків.

Соціальна служба за допомогою дослідження визначає необхідність впровадження програм профорієнтації серед молодих людей з особливими потребами – жителів району своєї діяльності. Об'єктом такого дослідження є професійна реабілітація молоді з особливими потребами, предметом – проблеми, пов'язані із вибором професії професійним навчанням та працевлаштуванням молоді людини з особливими потребами.

Працівники психологічної служби школи прагнуть оцінити, який вплив профілактичних заходів з формування здорового способу життя мають на реальну поведінку учнів школи. Об'єктом їх дослідження є діяльність школи з формування здорового способу життя, предметом – вплив участі у профілактичних заходах на настанови та поведінку учнів щодо власного здоров'я.

Завдання, що вирішує проведення прикладних локальних досліджень в практиці соціальної роботи

Прикладні дослідження в практиці соціальної роботи вирішують такі завдання:

- 1) визначення цільових груп діяльності соціальних агенцій та оцінка їх ключових характеристик (кількості, віку, гендерного розподілу, соціального статусу потенційних користувачів послуг агенцій);
- 2) визначення і оцінка проблем і потреб цільових груп діяльності соціальної агенції, попиту на окремі соціальні послуги;
- 3) дослідження чинників, що впливають на їх життєдіяльність, породжують соціальні проблеми і заважають їх успішному подоланню;
- 4) вивчення умов здійснення діяльності соціальних агенцій на локальному рівні;
- 5) апробація та адаптація до умов діяльності соціальних агенцій окремих форм, методів і технологій соціальної роботи;
- 6) оцінка результатів надання соціальних послуг, застосування окремих форм, методів і технологій роботи;
- 7) оцінка ефективності діяльності соціальної агенції в цілому і окремих її структурних підрозділів, та удосконалення менеджменту соціальної агенції.

Дослідження, що проводяться соціальними агенціями, можуть розв'язують названі завдання в комплексі або спрямовуватись на вирішення окремих наведених завдань.

Частіше за все процедура дослідження включається в програму діяльності агенції, спрямовану на профілактику або надання соціальних послуг, проте інколи соціальні агенції впроваджують окремі дослідницькі програми.

Дослідження можуть бути елементом поточної діяльності працівників соціальних агенцій, що беруть безпосередню участь у наданні соціальних послуг, організують надання таких послуг або функцією працівника, що спеціалізується саме на організації і проведенні дослідження.

Специфічні особливості прикладного локального дослідження в практиці соціальної роботи

Прикладні дослідження в практиці соціальної роботи носять науковий характер і відповідають всім вимогам до наукових досліджень в соціальній сфері. Проте вони характеризуються рядом особливостей, що відрізняють їх від аналогічних досліджень в соціології, політології, маркетингу. До таких особливостей можна віднести:

1. Безпосередню пов'язаність з практичною діяльністю в сфері соціальної роботи. Це виражається в тому, що прикладні локальні дослідження:
 - є безпосереднім компонентом діяльності соціальних агенцій (впровадження соціальних проєктів, надання соціальних послуг, менеджменту соціальних служб);
 - виконуються штатними співробітниками або залученими фахівцями соціальних агенцій, які, як правило, беруть участь і в інших видах діяльності агенцій, є саме фахівцями-практиками (а не лише дослідниками) у питаннях подолання тих проблем, які ними досліджуються;
 - впроваджуються у відповідь на потреби практичної діяльності конкретної соціальної агенції, а їх результати безпосередньо застосовуються в діяльності цієї агенції;
2. Локальний характер досліджень. Він полягає в тому, що:
 - дослідження проводиться лише в тій спільноті, де безпосередньо здійснюється практична діяльність соціальної агенції;
 - дослідження можуть охоплюють всіх жителів територіальної громади (селища, району міста, мікрорайону) або представників окремих категорій, що проживають у територіальній громаді (*молоді, багатодітних сімей, осіб похилого віку тощо*); співробітників або користувачів послуг окремих установ (*наприклад, учнів і педагогів навчальних закладів, працівників і пацієнтів медичних закладів, відвідувачів відділів соціального обслуговування*); клієнтів самої соціальної агенції, що проводить дослідження;
 - отримані в ході такого дослідження дані і зроблені на їх основі висновки не можуть бути поширені на представників інших спільнот, у яких дослідження не проводилось, тобто не мають загальнонаукового значення.

3. Мультидисциплінарний характер досліджень:

- методологія таких досліджень побудована на принципах і наукових положеннях різних дисциплін (як правило, це соціологія, психологія, педагогіка, медицина, а інколи - політологія, економіка, правознавство);
- в ході таких досліджень в комплексі застосовуються дослідницькі методи різних наук.

Методи досліджень в практиці соціальної роботи

В прикладних локальних дослідженнях в практиці соціальної роботи застосовуються наступні методи досліджень:

- Загальнонаукові
 - системний і структурно-функціональний аналіз;
 - опитування (у формі інтерв'ю і анкетувань);
 - спостереження;
 - експертне оцінювання;
 - експеримент;
 - методи кількісного і якісного аналізу отриманих даних
- Соціологічні
 - поштове і телефонне опитування;
 - контент-аналіз;
 - групове інтерв'ю;
 - метод фокус-груп
- Психологічні
 - тестування;
 - проєктивні методики;
 - аналіз продукту діяльності;
 - аналіз незалежних характеристик
- Педагогічні методи
 - констатуючий експеримент;
 - формуючий експеримент

Як вже наголошувалося вище, специфічною особливістю досліджень в практиці соціальної роботи є комплексне застосування методів різних наук, перш за все соціології, психології, педагогіки. Це пояснюється складністю об'єкта дослідження (соціальні процеси, що охоплюють окремі соціальні групи, життєдіяльність представників цих груп, діяльність фахівців, що надають послуги представникам таких груп), який не можна однозначно віднести до предмету вивчення однієї соціальної науки.

Так, життєдіяльність дитини з особливими потребами визначається процесами і чинниками, що належать до сфери вивчення галузевих соціологій, психології особистості, соціальної і медичної психології, фізіології і медицини, соціальної і корекційної педагогіки. Таким чином, для дослідження чинників соціальної адаптації або умов соціальної реабілітації неможливо скористатися методами лише одної з наведених дисциплін. Програма дослідження в такому випадку має передбачати комплексне (пов'язане єдиною технологією) застосування методів опитування, спостереження, експертного оцінювання (зокрема - лікарями), психологічної діагностики, констатуючого (для оцінки впливу роботи, що проводиться) і формуючого (для апробації нових методик) експериментів.